

NYE VEJE

FREMTIDENS VIDEREGÅENDE
UDDANNELSESSYSTEM

KORT FORTALT

Udvalg for Kvalitet og Relevans
i de Videregående Uddannelser

INDHOLD

FORORD

1: VIDEREGÅENDE UDDANNELSER I DANMARK – EN SUCCES

2: MERE FLEKSIBLE UNIVERSITETSUDDANNELSER

3: SYNLIGE VEJE MELLEMLER UDDANNELSESNIVEAUER

4: BEHOV FOR SAMLET OVERBLIK

5: GRÆNSER FOR UDBUD

6: STØRRE OVERSKUELIGHED FOR DE UNGE

7: KVALITETSUDVALGETS MEDLEMMER

8: ANBEFALINGER

UDVALG FOR KVALITET OG RELEVANS I
DE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

ANTAL: 150 eksemplarer
UDGIVELSEÅR: 2014
DESIGN: Slotsholm
FOTO: Nicolai Perjesi

FORORD

Stuen

Aud. 1-2 og 3-5

1. Sal

Aud. 6-7 og 8-10

Betjentstuen

Det er et sammendrag af den første rapport fra *Udvalg for Kvalitet og Relevans i de Videregående Uddannelser*, også kaldet Kvalitetsudvalget. Rapporten indeholder en række anbefalinger om, hvilke ændringer der bør ske med de videregående uddannelser for at sikre, at de fremover udfylder deres samfundsmæssige rolle bedst muligt.

Kvalitetsudvalget, der blev nedsat af regeringen i oktober 2013, skal komme med anbefalinger til ændringer for de videregående uddannelser. Det skal sikres, at det faglige indhold er i top, at de tilegnede kundskaber er relevante i forhold til erhvervs- og beskæftigelsesmuligheder i samfundet, og at de studerende kan bevæge sig i uddannelsessystemet uden spildtid.

Som det vil fremgå, handler alle anbefalinger i denne første rapport om behov for ændringer af uddannelsessystemet i sin helhed. Vi har valgt at kalde den *Nye Veje*. Fordi der er behov for nye veje i det videregående uddannelsessystem, når mange flere unge fremover vil tage en videregående uddannelse. Vores opgave er at sikre, at uddannelserne får både høj kvalitet og stor relevans.

Kvalitetsudvalgets anbefalinger i denne rapport tager afsæt i følgende seks konstateringer:

- I Danmark lægger vi vægt på lige muligheder for alle borgere, der har lyst og evner til videregående uddannelse.
- Brugerbetaling og SU-systemet ligger uden for Kvalitetsudvalgets kommissorium
- De videregående uddannelsesinstitutioner har en høj grad af autonomi og fagligt selvstyre.
- De videregående uddannelsers mission er at uddanne dimittender til alle dele af det danske arbejdsmarked – både det offentlige og det private.
- Den danske private sektor har en meget alsidig erhvervsstruktur med få meget store virksomheder og rigtig mange små- og mellemstore virksomheder med en stor faglig spændvidde.

- Kvalitetsudvalgets opgave er ikke at spare, men at bidrage til, at Danmark får det størst mulige udbytte af den enorme samfundsmæssige investering, som videregående uddannelse er.

Disse seks konstateringer afgrænser den scene, inden for hvilken Kvalitetsudvalget arbejder.

Når man analyserer de uddannelser, som udbydes i et samfund, kan man angribe det på tre måder. Man kan zoom ind og vælge at fokusere på *de enkelte uddannelser* – om fx fagligt indhold, studieintensitet og pædagogik har det rette niveau.

Går man et niveau op, vil analyseobjekterne være de *institutioner*, der udbyder uddannelserne – altså universiteter, professionshøjskoler, erhvervsakademier samt de kunstneriske og maritime uddannelser. Her kan interessen fx samle sig om, hvem de optager, og hvordan uddannelser er bygget op og sammensat.

Endelig kan man forholde sig til *uddannelsessystemet* som sådan. Altså den samlede indretning af videregående uddannelser i Danmark. Fx om for mange eller for få får bestemte typer uddannelser, om samfundet får de kompetencer, der er behov for, og om måden, der fordeles penge på, giver et fornuftigt resultat?

Kvalitetsudvalget interesserer sig for alle tre niveauer. Men denne første rapport handler alene om det sidste – uddannelsessystemet i sin helhed. De øvrige niveauer vil blive analyseret i en kommende rapport, som udgives senere i 2014.

I det følgende vil vi nogle steder, af fremstillingsmæssige årsager, undlade at nævne de kunstneriske og maritime uddannelser. De er ikke glemt. Når vi fx bruger ordet professionsbacheloruddannelser, er der lige så meget tænkt på maskinmestre, som på diplomingeniører og sygeplejersker.

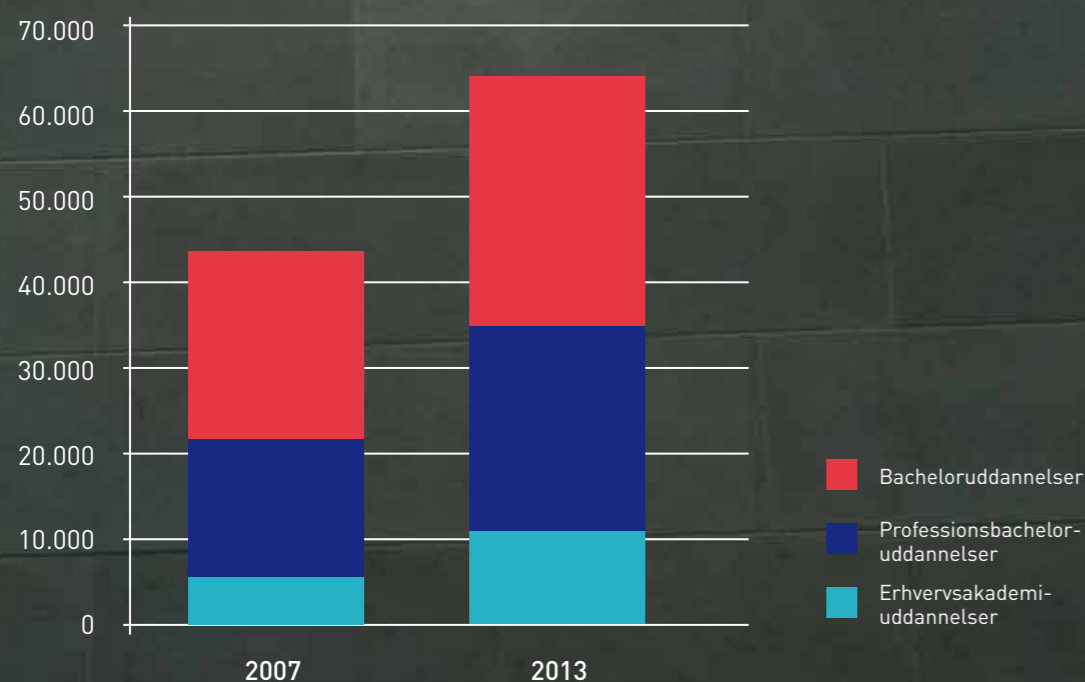
God læselyst.

Jørgen Søndergaard, formand

1

FIGUR
1

OPTAG PÅ DE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

VIDEREGÅENDE UDDANNELSER I DANMARK – EN SUCCES

I udgangspunktet er videregående uddannelser i Danmark historien om en succes. Det er historien om at sætte mål – der bliver indfriet.

Skiftende regeringer har i løbet af de seneste årtier haft blikket rettet mod de videregående uddannelser. Budskabet har været det samme længe. Nemlig at en større del af en ungdoms-årgang skal tage en videregående uddannelse.

I mange år har målet været, at mindst halvdelen af en ungdomsårgang skal tage en videregående uddannelse. Men ved regeringsskiftet i 2011 blev skruen strammet og målsætningen hævet til 60 pct. Samtidig indførte man det tillægsmål, at mindst 25 pct. af årgangen skal tage en lang videregående uddannelse.

Succeshistorien er, at det mål er nået. Godt og vel endda. Forventningen er, at 62 pct. af dem, der gik ud af niende klasse i 2012, i løbet af de kommende år vil tage en videregående uddannelse. Og at hele 29 pct. af årgangen vil ende med at få en lang én af slagsen. Går man bare fem år tilbage, var forventningen, at 48 pct. ville komme igennem en videregående uddannelse. Og tilbage i 1990 var tallet 36 pct.

Den positive udvikling er de senere år gået meget hurtigt. Siden 2007 er antallet, der kommer ind på en videregående uddannelse, forøget med knap 50 pct.

Udviklingen er – overordnet set – fantastisk. Hele verden ruster op på uddannelse, og Danmark er med i kampen. Men i en situation, hvor det går så hurtigt, kan der være grund til stoppe op og vurdere, om vi gør det på den mest hensigtsmæssige måde.

I dag har vi endnu ikke set konsekvenserne af de seneste års eksplosive stigning i optaget.

Først skal uddannelsen tages – og det er for de fleste sket om fire-fem år. Til den tid vil der komme, hvad der måske i første omgang fremstår som et skvulp af ekstra mennesker med en videregående uddannelse. Men frem-skrivninger viser, at udviklingen fortsætter – skvulpet viser sig at være en tsunami.

For ti år siden havde godt 700.000 en videregående uddannelse. I dag er antallet knap 900.000. Og i 2030 er det forventningen, at der er tale om knap 1,2 million – som det fremgår af figur 2 nedenfor. Hvilket er en fremragende udvikling. Under én central forudsætning. Nemlig, at der er relevante job til de mange højtuddannede. Det kræver et ordenligt match mellem det, de studerende lærer på uddannelserne, og den viden, der er brug for ude i samfundet.

BEGRÆNSET OFFENTLIG UDGIFTSVÆKST

Mennesker med videregående uddannelser har indtil i dag særligt fundet ansættelse to steder: I den offentlige sektor og på store private virksomheder.

Med hensyn til den offentlige sektor, så vil fremtidens udfordring være, at den slet ikke forventes at vokse med samme hast, som antallet af mennesker med en videregående uddannelse. Ser man på, hvor mange børn der skal passes, unge der skal undervises, og ældre der skal plejes fremover, så kommer der justeringer. Flere ældre, færre børn. Men samlet set bliver der ikke brug for mange flere offentligt ansatte med en videregående uddannelse de kommende mange år.

Figur 2 illustrerer fire forhold. For det første viser den udvikling i antallet, der har en videregående uddannelse i henholdsvis 2003, 2013 og 2030. Dernæst viser den, hvor mange af dem, der er ansat (eller i 2030 forventes ansat) i den offentlige sektor (de blå). Og den viser hvor mange med en videregående uddannelse, der ikke er offentligt ansatte (de gule). Endelig viser den, hvor stor en andel af dem, der ikke er offentligt ansatte, der har en lang videregående uddannelse (de rødskraverede).

Det fremgår af figuren, at det offentlige i både 2003 og 2013 har givet beskæftigelse til omkring halvdelen af de videregående uddannede. Det vil ikke ske i fremtiden. Der bliver behov for flere, men slet ikke så mange som der vil blive uddannet. I 2030 er forventningen, at kun ca. 43 pct. af de højtuddannede vil være ansat i den offentlige sektor.

Eller med andre ord: Hidtil har der rundt regnet været 100 højtuddannede privatansatte for hver 100 højtuddannede offentligt ansatte.

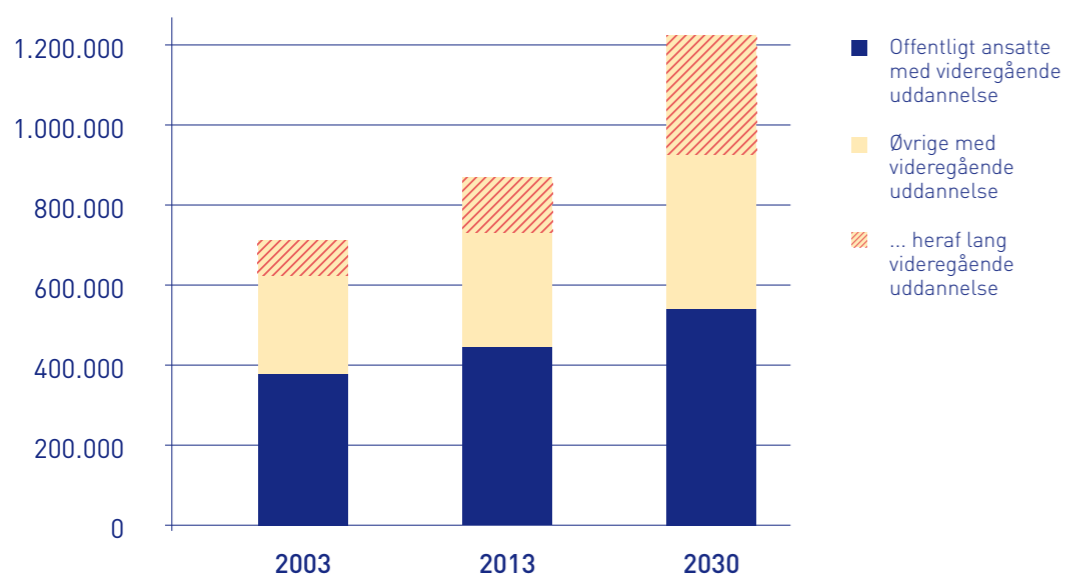
Fremover bliver relationen, at 130 skal finde privat ansættelse for hver 100 offentligt ansatte. Og ser man alene på dem med en lang videregående uddannelse, vil der blive tale om 200 privatansatte for hver 100 offentligt ansatte.

Og der er job i det private. Som nævnt har store virksomheder mange ansatte med en videregående uddannelse, herunder især en lang videregående uddannelse. Det gælder fx forskningstunge medicinalvirksomheder, rådgivende ingeniører og andre konsulentfirmaer.

Den type virksomheder vil forhåbentlig også få vækst i de kommende år, men det forekommer ikke sandsynligt, at deres efterspørgsel vil vokse lige så kraftigt som udbuddet af mennesker med en videregående uddannelse. Det vil kræve en usandsynlig erhvervsudvikling, hvis de store virksomheder de næste 15 - 20 år skal opsuge hele stigningen fra de videregående uddannelser.

FIGUR 2

ANTAL MED EN VIDEREGÅENDE UDDANNELSE

Vækst i fremtidens private sektor må forventes at være meget mere jævnt fordelt mellem små, mellemstore og store virksomheder. Og i dag er der ikke mange højtuddannede i de mindre virksomheder. Kun hver femte virksomhed på op til 50 ansatte har ansat en eller flere med en lang videregående uddannelse.

Udfordringen bliver derfor at indrette systemet for de videregående uddannelser, så det bliver i stand til to ting samtidig. Nemlig både at tilgodese de hidtidige aftagere og samtidig i langt højere grad end i dag – også – at sikre kompetencer, der er relevante for mindre virksomheder og for brancher, der ikke har stærke traditioner for at beskæftige medarbejdere med videregående uddannelser.

SPILD FOR DEN ENKELTE OG SAMFUNDET

Uden justeringer er risikoen, at sektoren vil udstyre mange med eksamensbeviser, det bliver svært at få job på. Eksamensbeviser, som langt fra er adgangsbillet til et job i nærheden af det, der var drømmen.

Sker det, vil højtuddannede fortrænge andre – både med og uden lavere uddannelse – og for samfundet er der en pris at betale. Og den er stor.

Videregående uddannelser er en af det danske samfunds absolut største offentlige investeringer. Vi ligger – sammen med Norge og Sverige – i den internationale top i forhold til, hvor mange udgifter det offentlige har pr. studerende.

Som nation bruger vi 30 mia. kr. hvert år i direkte udgifter til de videregående uddannelser. Det svarer til, at hver dansker i arbejdsstyrken betaler ca. 10.000 kr. årligt i skat til videregående uddannelser.

De penge dækker dog kun de mest synlige udgifter. Reelt er prisen langt højere. Den største ressource i uddannelsessystemet er de studerendes tid. Tid, der alternativt kunne være brugt til at arbejde og dermed

bidrage på anden vis til fællesskabet. Man kan estimere værdien af denne tid til ca. 100 mia. kr. om året.

Store udgifter til uddannelse er en god investering, hvis afkastet er i orden. Et afkast, der kan have mange former, fx højere livsindkomst og lavere risiko for ledighed, men også vidende, deltagende og engagerede medborgere. Men det er både relevant og legitimt at vurdere, om samfundet får tilstrækkeligt ud af denne betydelige investering.

KVALITET, RELEVANS OG SAMMENHÆNG I DE VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

KVALITET : Om en uddannelse formår at producere dimittender med et højt fagligt niveau, der kan måle sig med toppen internationalt.

RELEVANS: Om dimittenderne får kompetencer, som efterspørges af arbejdsmarkedet.

SAMMENHÆNG: Om der er en effektiv uddannelsesproduktion med klare muligheder for den enkelte studerendes videre veje inden for uddannelsessystemet.

2

MERE FLEKSIBLE UNIVERSITETSUDDANNELSER

Danske universiteter er om ikke verdensmestre, så tæt ved, i forskning. Danmark ligger – i forhold til sin størrelse – internationalt i top, uanset om man måler på kvantitet (artikler pr. indbygger) eller kvalitet (citater i anerkendte tidsskrifter).

En så høj placering får man kun, hvis nogen har satset, og det har virket. Danske universiteter har formået at producere dygtige kandidater og uddanne fremragende forskere.

For Danmark er det afgørende, at denne satsning fortsætter fremover. Men det kan ikke stå alene. Der er samtidig behov for, at universiteterne tager bestik af, og indretter sig på, deres umådelige popularitet de senere år.

Der var engang, hvor universitetet var et sted for de udvalgte få. Nok skulle universitetet sørge for statens behov for lærde. Men samtidig var studierne en åndelig dannelses- og erkendelsesrejse gennem arkæologien, litteraturen eller matematikken. Professoren opdrog ynglingen i sit billede og universitetes mission var stort set indfriet, hvis man formåede at producere lærde kandidater, der kunne løfte arven fra tidligere generationer.

Men sådan ser verden ikke ud i dag. Som nævnt er forventningen, at 29 pct. af dem, der gik ud af 9. klasse i 2012, vil tage en lang videregående uddannelse. Det betyder, at universiteterne skal uddanne mennesker, der skal finde ind på et meget bredere arbejdsmarked end hidtil.

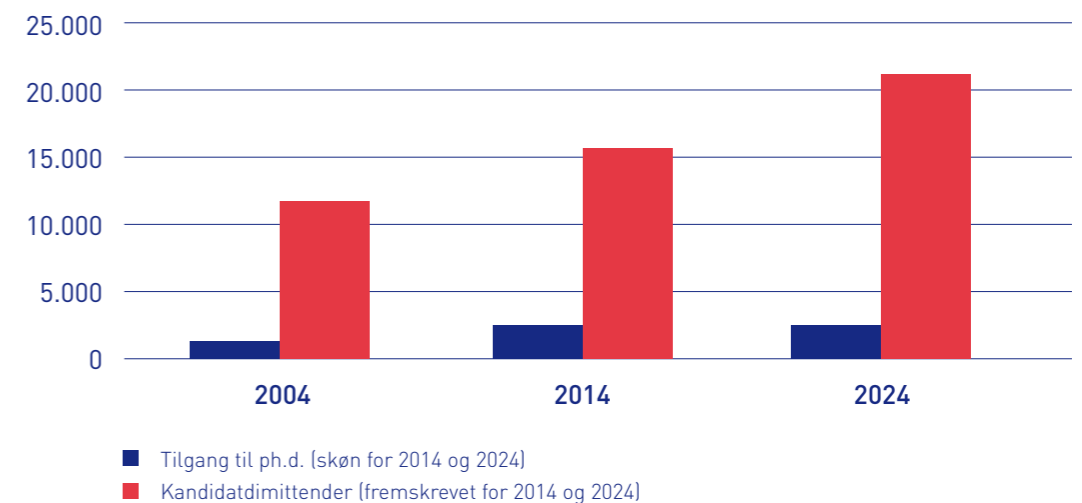
Helt konkret er der behov for, at universiteterne udvikler mere fleksible uddannelser. Dimittenderne skal finde beskæftigelse i andre brancher og andre typer af virksomheder end hidtil. Derfor bør der være nye specialiseringsmuligheder, som er vanskelige at forudsæ, før den enkelte har fundet beskæftigelse.

Figur 3 illustrerer problemstillingen. Den viser, hvor stor produktion universiteterne har af kandidater årligt, og hvor mange der årligt bliver forskerspirer – ph.d.'er.

Andelen af ph.d.'er er ikke i sig selv et udtryk for, hvor mange der får en karriere inden for forskning, udvikling og undervisning. De videregående uddannelsesinstitutioner har i en årrække beskæftiget knap hver tredje ph.d.'er efterfølgende.

FIGUR 3

KANDIDATER OG TILGANG TIL PH.D. – 2004, 2014 OG 2024

Til gengæld tiltrækker private virksomheder som fx Danfoss, Novozymes eller Lundbeck kandidater og ph.d.'er til forskning og udvikling. Men også her er der grænser for, hvor mange der kan aftages.

Uanset hvordan man kigger på det, er situationen den, at langt de fleste med en længerevarende uddannelse – i dag og fremover – kommer til at arbejde med noget andet end forskning.

I dag forekommer der at være en de facto *one size fits all* – at alle universitetsstuderende følger samme model. Man optages på universitet, tager sin bachelor, fortsætter straks med kandidatuddannelsen – og bliver kandidat. Og som færdiguddannet kandidat er man – hvis man er dygtig – klædt på til at gå forskervejen.

Universiteter tilbyder godt nok en lang række bacheloruddannelser. Men enhver ved, at en bachelorgrad i sig selv *ikke* er gangbar mønt på arbejdsmarkedet.

Jobmuligheder for bachelorer er beskrevet på universiteternes hjemmesider. Hvad kan man fx med en bachelor i filosofi fra Københavns Universitet? *Langt de fleste færdiguddannede*

bachelorer i filosofi vælger at fortsætte på kandidatuddannelsen. Kandidatgraden giver en række forskellige jobmuligheder. Eller bachelor i statskundskab fra Aarhus Universitet? Efter tre år på Statskundskab kan du kalde dig bachelor og fortsætte på kandidatuddannelsen ...

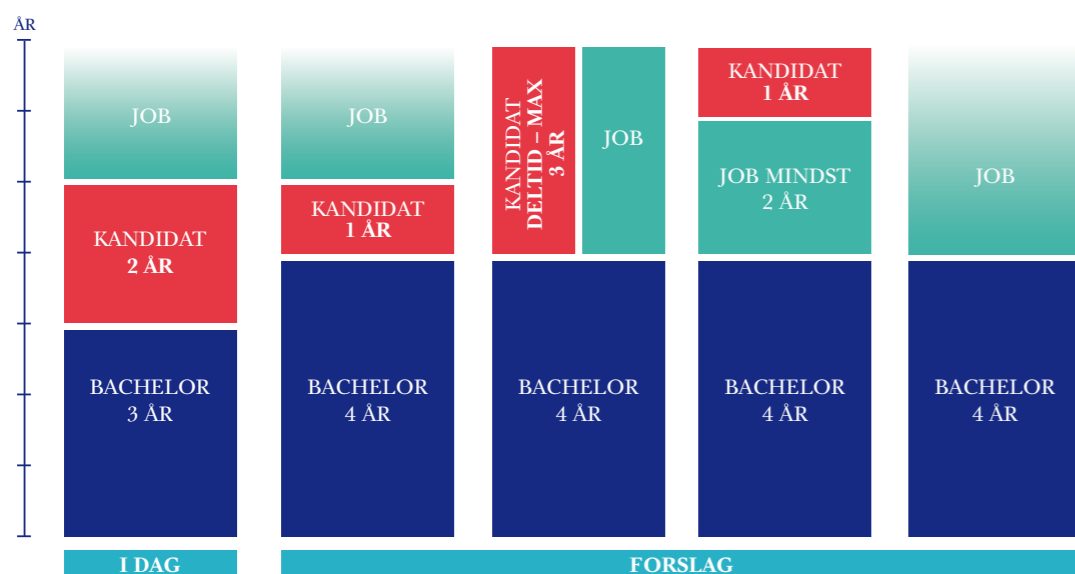
Det er ikke nødvendigvis universiteternes fejl, men et faktum, at arbejdsmarkedet fungerer på denne måde. I andre lande er bachelorgraden på en helt anden måde en adgangsbillet til arbejdsmarkedet. Grundforventningen til en universitetsuddannet er, at han eller hun er bachelor. Det gælder fx i England, USA, Canada, Australien og for den sags skyld Sverige. I fx Canada har syv ud af ti universitetsuddannede på arbejdsmarkedet alene en bachelorgrad. I Danmark er fordelingen helt modsat: Ni ud af ti er kandidater.

REEL BACHELOR OG NYE KANDIDATMULIGHEDER

Kvalitetsudvalget foreslår, at universiteterne i langt højere grad end i dag indfører fleksible muligheder for at gennemføre en uddannelse.

FIGUR 4

MERE FLEKSIBLE UNIVERSITETSUDDANNELSER

Det kan ske ved, at bachelorgraden reelt indføres i Danmark. Samtidig skal der skabes helt nye muligheder for, hvordan man tager kandidatgraden. Forslaget er illustreret i figur 4.

Forslaget er, at bachelorforløbet på universiteterne udvides fra at vare tre år til fire år. Der skal undervises i de samme fag som i dag, og derudover skal der undervises i noget mere.

De studerende, der har evner og motivation for at kvalificere sig direkte til kandidat- og forskervejen, skal have mulighed for en tidligere og mere krævende faglig fordybelse end i dag.

Retskravet på at fortsætte direkte på kandidatdelen ophæves – der indføres adgangsbegrænsning. I gennemsnit, på tværs af universitetsuddannelserne, bør en tredjedel af bachelorerne få tilbudt kandidatuddannelsen direkte efter bachelorforløbet. At der er tale om et gennemsnit betyder, at der skal tages stilling til, hvilke uddannelser der får større direkte optag, og hvilke der får mindre. Enkelte uddannelser, som fx medicin, er undtaget fra denne struktur.

For de mange, der ikke skal den direkte vej, skal der undervises i, hvordan faget kan anvendes i praksis i forskellige dele af erhvervslivet eller den offentlige sektor.

Alle skal have et højt akademisk niveau. Man skal kende teorierne, have viden om forskningsmetoder, kunne læse forskningsartikler og kritisk vurdere information. Men alle behøver ikke være parate til selv at blive forskere.

Kommende ansatte i det offentlige har brug for redskaber, så de kan bidrage til det maskinerum, der producerer offentlig velfærd. Og i private virksomheder vil man – uanset uddannelse – skulle bidrage til at skabe kommerciel værdi.

Uanset om man er biolog, jurist eller litteraturhistoriker i den offentlige sektor, vil det kunne være relevant at stifte bekendtskab med, hvad en offentlig myndighed er, hvordan forvaltninger organiserer sig, og hvordan man håndterer økonomi og budgetter. Ligesom det kan være nyttigt at vide noget om økonomi, salg, indkøb, produktion, potentielle samarbeidspartnere og

markedsføring, hvis man finder beskæftigelse i en privat virksomhed.

Blandt kandidater er situationen i dag den, at lidt under halvdelen er ansat i den offentlige sektor. Som det fremgik af sidste kapitel, kommer denne relation til at ændre sig fremover. I år 2030 vil der for hver offentlig ansat kandidat være to til rådighed til privat ansættelse. Denne ændring er større, end den måske ser ud til ved første øjekast. Forklaringen er, at stort set hele stigningen sker i det private, mens de fleste offentlige stillinger allerede er besat af nogen, der måske forbliver ansatte de næste 20, 30 eller 40 år. Konsekvensen er, at fire ud af fem nye kandidater kommer til at arbejde i det private.

Kvalitetsudvalget foreslår, at der skabes formaliserede strukturer for nye fleksible måder at tage kandidatgraden på. Princippet skal være, at der fremover bliver tre muligheder i forhold til at tage kandidatgraden.

Den ene er den, der er kendt i dag, nemlig at man tager kandidatgraden i direkte forlængelse af bachelorgraden. Den anden er, at man får et offentligt eller privat deltidsjob og samtidig tager sin kandidatgrad – ligeledes på deltid. Den tredje, at man efter at have arbejdet nogle år søger tilbage og bliver fuldtidsstuderende med SU. Fælles for de tre adgangsveje til kandidatniveauet er, at man skal kvalificere sig til at blive optaget.

Forventningen er, at det mere fleksible optag giver specialiseringer, som er særdeles målrettet i forhold til den enkeltes karrierespor. De, der går den direkte vej, vil nok orientere sig mod forskning og udvikling i det offentlige eller de forskningsbaserede private virksomheder. De, der læser kandidat og samtidig er ansat på en virksomhed, vil også blive fageksperter, men inden for lige præcis det område, som de har mest brug for i forhold til deres jobområde. Og den, der kommer tilbage til universitetet – efter at have arbejdet nogle år – vil utvivlsomt vælge et specialeemne, der forekommer fremmende i forhold til den videre arbejdskarriere. Det skal være muligt at søge ph.d., uanset hvilken kandidatvej man har fulgt.

3

SYNLIGE VEJE MELLEM UDDANNELSESNIVEAUER

Muligheden skal være der. Vejen skal være lagt ud, selvom den kun vil blive betrådt af de få.

Sådan lyder den helt korte version af Kvalitetsudvalgets forslag om, hvad der skal gælde i forhold til det, man kunne kalde bevægelser *på tværs* af de videregående uddannelsesniveauer – fra erhvervsakademiuddannelse til professionsbacheloruddannelse og fra professionsbacheloruddannelse til kandidatuddannelse.

Der er en grund til, at der er tre uddannelsesniveauer. Med en erhvervsakademiuddannelse får man efter to eller to et halvt års fuldtidsstudium fx titlen markedsføringsøkonom, multimediedesigner eller laborant. Som professionsbachelorstuderende kan man i løbet af tre et halvt til fire år uddanne sig til fx sygeplejerske, lærer eller pædagog. Og på universitetet tager man, som nævnt, uddannelser på bachelor- og kandidatniveau.

Denne opdeling er skabt ud fra en tankegang om, at de tre typer af uddannelser skal kunne noget forskelligt. Der er ganske enkelt forskel på, hvad det er for en pakke, de studerende får. Der er fx forskel på, hvor tæt uddannelserne er knyttet til deres respektive professioner og erhverv. Og på, hvilken type viden de læner sig mest op ad – praksis eller forskning.

De skal noget forskelligt, de kan noget forskelligt, og de gør noget forskelligt. Derfor er det heller ikke nogen naturlov, at man skal have ret til at gå fra den ene uddannelsestype til den anden. At man fx starter med to år på en erhvervsakademiuddannelse, hopper videre til to ekstra år på en professionsbacheloruddannelse, hvorefter man sætter kronen på værket med et kandidatstudie på et universitet.

Hvis man fx tager en uddannelse som lærer, sygeplejerske eller pædagog, er det selvfølgelig fordi, man gerne vil arbejde som lærer, sygeplejerske eller pædagog.

Men samtidig bør det være klart, hvad der skal til for at bevæge dig videre i uddannelsesniveauerne. Der skal være lagt en klar vej ud for det mindretal, der kan se et formål, har motivationen og besidder evnerne til at bevæge sig videre. Det bør være muligt at bevæge sig fra en erhvervsakademiuddannelse til en professionsbacheloruddannelse. Og fra en

professionsbachelor til en kandidatuddannelse på et universitet.

Sådan er det ikke i dag. Et eksempel: Kirstine er professionsbachelor i ernæring og sundhed. Hun var moden, da hun tog uddannelsen. Og dygtig. Meget dygtig. Et halvt år efter endt uddannelse (med topkarakterer) blev hun stedfortrædende leder i et storkøkken i det lokale ældrecenter. Så leder. Og kort tid senere – chef for centralkøkkenet på regionens hospital. Ingen overraskelse her for den, der kender Kirstine. Nu er der gået fem år, og hun har behov for at bygge noget mere på sin uddannelse. Hendes interesse går mere på ernæring og sundhed end på ledelse. En master- eller diplomuddannelse i fritiden er selvfølgelig en mulighed – men hvad med en kandidatgrad? I hvad? Hvordan?

Der er universitetsuddannelser, som forekommer at være helt relevante for Kirstine. Fx kandidat i human ernæring. Men den formaliserede vej eksisterer ikke.

Kvalitetsudvalget foreslår, at institutionerne bliver forpligtet til at skabe klare regler for, hvad der skal til, for at man med en uddannelse på ét niveau kan læse videre på en uddannelse på et andet niveau.

I dag er der institutioner, som har aftaler med hinanden. Men aftalerne er lokale, til tider upræcise og og ikke altid systematiske, klare og lette at udnytte.

Helt konkret foreslår udvalget, at fx professionshøjskolerne for hver af deres uddannelser får ansvaret for at skabe en vej ind til mindst én kandidatgrad på et universitet. Det kræver, at et af universiteterne vil samarbejde. Skulle det vise sig ikke at være tilfældet, bør det være en sag for ministeren at bidrage.

Det er ikke forventningen, at fx en sygeplejerske kan gå direkte ind på universitet. Men sygeplejeuddannelsen skal give det mindretal, der har evner og motivation for evt. senere at tage en kandidatgrad mulighed for at kvalificere sig hertil. Det skal ske ved at tilbyde valgfag på sygeplejeuddannelsen, som indgår i adgangsbetingelserne til et kandidatstudium på universitetet. Til gengæld skal universiteterne tilbyde to-årige kandidatforløb til disse studerende.

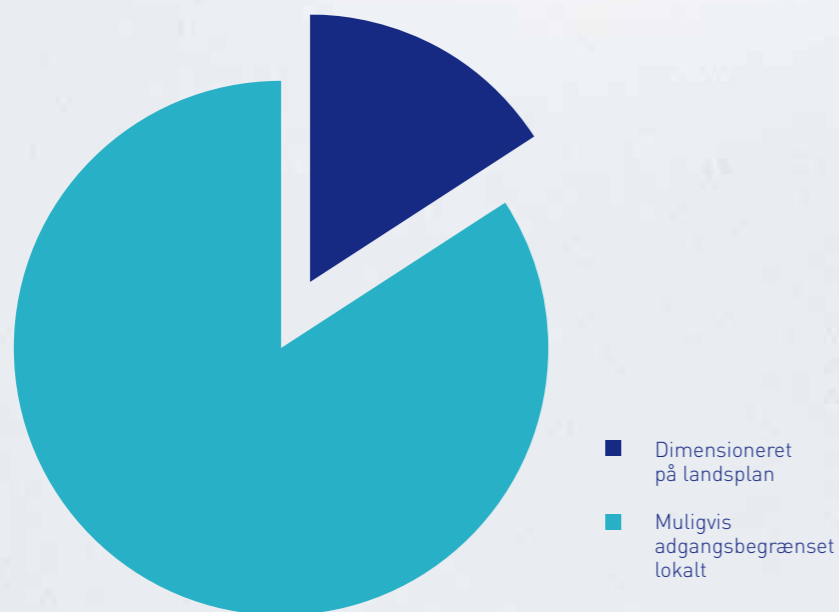

4

FIGUR 5

ANDEL UDDANNELSER, STUDENTER KAN STARTE PÅ, DER ER DIMENSIONERET PÅ LANDSPLAN

BEHOV FOR SAMLET OVERBLIK

Enhver, der har interesse for emnet, ved, at der er rimelig godt styr på de videregående uddannelser i Danmark. De ved, at alle, der har søgt ind på en videregående uddannelse, på én gang, samme dag sidst i juli, får besked om, hvorvidt de blev optaget på en af de uddannelser, de har ønsket.

Oven på en alt for lang og begivenhedsløs sommer er medierne super opmærksomme: Clara jubler, for hun kom ind på sin ønskeuddannelse, kan vi læse. Modsat for Magnus og Mads. De blev afvist, så hvad skal de nu?

Sidste år fik omkring 90.000 unge besked – og blandt dem kunne omkring 64.000 glæde sig over, at de havde fået plads på en videregående uddannelse.

Denne faste, tilbagevendende begivenhed forud for endnu et studieår bidrager til at skabe et billede af, at nogen har brugt de lange sommeraftener på at lægge et stort puslespil. Man ser det næsten for sig – et nydeligt puslespil er lagt. Det viser det samlede landskab for uddannelser i Danmark – 64.000 unge er fordelt på landets videregående uddannelsespladser.

Hvad de færreste nok ved er, at puslespillet er dannet uden en samlet plan. Der er brikker, ja – uddannelsespladser, der skal fyldes op. Men der er ingen, der beslutter, hvordan hele puslespillet skal se ud. Ingen, der bestemmer over og dimensionerer en pakke ud fra, hvad samfundet har brug for.

I Den Koordinerede Tilmelding fordeler man blot de pladser, som de forskellige institutioner har sagt, de vil udbyde.

Hovedprincippet er, at beslutninger om, hvor mange studerende der kan optages, træffes af landets syv professionshøjskoler, otte universiteter og ni erhvervsakademier. Hver især. I forhold til mange af deres uddannelser har de frihed til at vælge at udvide eller

indskrænke antallet af pladser. Når fx psykologi kræver 11,2 i eksamenssnit, og der skal 10,9 til for at læse antropologi eller statskundskab, er det et udtryk for, at man lokalt har lagt sig fast på et bestemt antal pladser, uanset hvor mange der har lyst til studiet.

Men der har aldrig været tradition for nogen samlet vurdering på tværs af institutionerne. Det kan ikke afvises, at nogle skeler til, taler med og til tider koordinerer med naboinstitutionen. Men de er også konkurrenter. De konkurrerer om studerende, penge og prestige.

Så det kan godt være, at universitet A begrænser antallet af pladser på en bestemt uddannelse – blandt andet under hensyntagen til fremtidig beskæftigelse. Men det kan på ingen måde afvises, at det får universitet B til at se sit snit til at skrue op for optaget på samme slags uddannelse.

Set fra det samlede samfunds side er der reelt ingen koordinering. Risikoen for de studerende er overproduktion og deraf følgende arbejdsløshed. Og for samfundet er problemet, at man har investeret rigtig mange penge i kompetencer, der viser sig ikke at være brug for.

En ung, der vil have en videregående uddannelse, kan starte på et af 859 uddannelsesudbud. Af dem er 141 dimensioneret fra centralt hold, hvilket vil sige, at nogen har taget stilling til, hvad der på landsplan er brug for eller plads til. Det gælder fx studier som medicin, biomekanik, tandlæge, dyrlæge og maskinmester. Men også pædagog- og sygeplejerskeuddannelsen, hvor der skal være praktikplads til alle.

Resten – altså 718 uddannelser – er dimensioneret i det omfang, de enkelte institutioner vælger at gøre det. 84 pct. af alle videregående uddannelser er altså ved indgangsdøren udbudt uden nogen dimensionering på landsplan. Dertil kommer 564 kandidatuddannelser, hvoraf kun nogle få er dimensioneret centralt.

MARKED – UDEN MARKEDSKRÆFTER

Men hvad er det så, der styrer de 24 uddannelsesinstitutioners udbud af uddannelser? Det gør markedet. Eller det vil sige: Den særlige form for marked, der eksisterer i Danmark, hvor uddannelse er et offentligt gode.

På den ene side står de videregående uddannelsesinstitutioner. De får – som altovervejende hovedregel – penge for at tiltrække studerende, der består. Sat på spidsen står uddannelsesinstitutioner med, hvad man kunne kalde en *vær-attractiv-og-bliv-bestået*-pakke. Det kan på ingen måde afvises, at institutionerne interesserer sig for de studerendes efterfølgende beskæftigelsesmuligheder. Men det betyder ikke noget i forhold til de penge, institutionen får.

På den anden side står de studerende, som heller ikke har knivskarp tilskyndelse til at interessere sig for, hvor meget beskæftigelse – eller hvilke lønudsigter – der er i en bestemt uddannelse.

De studerende behøver ikke interessere sig for, hvad en bestemt uddannelse koster – det offentlige betaler. De får via SU (sammenlignet med andre lande) et relativt højt honorar for at være studerende, så den økonomiske investering i uddannelsen er lille. Skulle de falde fra, vælge ny uddannelse eller blive forsinket, bliver det også et langt stykke ad vejen dækket af det offentlige.

Og går det galt efter uddannelsen – viser det sig fx, at der ingen beskæftigelsesmuligheder er – så sørger understøttelse, kontanthjælp eller andet for, at man bliver kompenseret. Hvis man – modsat – har taget en uddannelse, der giver job og høj løn, udjævnes indtægten på grund af indretningen af vores skattesystem.

Alt i alt står den unge altså over for det, man passende kunne kalde en *det-går-nok-alligevel*-pakke. Fejler man, eller sejrer man, udjævner

det sig et langt stykke ad vejen. Danmark er det OECD-land, hvor den direkte omkostning ved at gennemføre en uddannelse er lavest for den enkelte. Når man ser bort fra tid, er investeringen lille. Derfor kan man tillade sig at lægge mere vægt på andre ting, end hvad man får tilbage efter endt uddannelse.

Derudover står man, helt grundlæggende, over for det, der inden for den økonomiske litteratur kendes under begrebet *fælledens tragedie*: Nemlig at individuelle beslutninger – hvor rationelle de end er – kan føre til et katastrofalt resultat for fællesskabet. Hvis én sætter sin ko på græs på fælleden, er det intet problem. Hvis alle træffer den samme (yderst rationelle) beslutning, bliver fælleden overgræsset og dør.

Uden styring kan det samme ske for de videregående uddannelser. Det ville være en tragedie, hvis det for sent opdages, at alt for mange – hver især rationelle unge – har bevæget sig i en retning, som er helt uden erhvervs- og beskæftigelsesmuligheder.

Kvalitetsudvalget har undersøgt, om nogle uddannelser konsekvent uddanner til høj arbejdsløshed og lav løn.

Det viser sig, at mange uddannelser efterfølgende fører til høj løn og gode beskæftigelsesperspektiver. Men der er modsat også uddannelsesstyper, som klarer sig dårligere. Uddannelser som efterlader de studerende med relativt dårlige muligheder for at få et godt job – både i økonomisk gode og dårlige tider.

Nogle ville utvivlsomt argumentere for, at en løsning ville være at gøre videregående uddannelse til et rigtigt marked. At de unge bærer omkostningen ved deres valg – altså ud med SU og ind med egenbetaling. Og for at universiteterne mærker konsekvensen af at uddanne for mange til arbejdsløshed – at deres indtægter afhænger af beskæftigelsen for bachelorer og kandidater.

Eller med andre ord: Brugerbetaling og beskæftigelsestaxameter. Kvalitetsudvalget foreslår hverken det ene eller andet.

Brugerbetaling – uden omfattende ændringer i lånevilkår, skattepolitik mv. – har en række negative konsekvenser. Den mest åbenlyse er, at unge med motivation og talent ville være lukket ude fra mange uddannelser, fordi de rent økonomisk er ude af stand til at tage dem. I Danmark har vi ikke råd til, at penge står i vejen for talent. At udelukke talent er *markedets tragedie*.

Et beskæftigelsestaxameter forekommer heller ikke at være nogen fornuftig vej. Det vil gøre institutionernes økonomi stærkt uforudsigelig. Og derudover vil det være et upræcist instrument at bruge i forhold til målet. Målet er at undgå overproduktion af uddannelser i forhold til samfundets behov. Det vil gå ud over undervisningens kvalitet, hvis man gør det ved at sige, at *ledigheden for x-kandidater er steget, så nu får I færre penge pr. studerende*.

Mere præcist er det, at sige: *I producerer Y om året, og vi kan se, at der kun er brug for X. Så derfor skal I kun producere X fremover*.

Kvalitetsudvalget anerkender, at det kan være svært at forudsige fremtidens behov. Men udvalget foreslår, at vi i fællesskab forsøger at forhindre både fælledens og markedets tragedier. Udvalget anbefaler, at det den uafhængige institution Det Rådgivende Udvalg for Videregående Uddannelser – på et mere oplyst grundlag end i dag – fremover med jævne mellemrum bør tage stilling til, hvilke uddannelser der skal dimensioneres. Det oplyste grundlag kunne tilvejebringes af fx Det Økonomiske Råd.

GRÆNSER FOR UDBUD

Knap ét nyt udbud af en videregående uddannelse – om ugen. Det er, hvad Danmark har fået siden 2007.

I alt godt 300 nye uddannelsesudbud er blevet godkendt de seneste syv år. Det betyder helt konkret, at man i godt 300 tilfælde har fået mulighed for at læse noget nyt et eller andet sted i landet. Enten er der tale om en helt ny uddannelse. Eller også udbydes en allerede kendt uddannelse et nyt sted.

De videregående uddannelser knopskyder. For øjeblikket er der små 1.500 videregående uddannelsesudbud i alt. Retningen er konstant den samme: Nye uddannelser, nye steder, nye muligheder.

At det entydigt bevæger sig i den retning er der flere årsager til. En er, at den politiske vind er blæst samme vej i årtier: Flere, flere, flere. Og institutionerne har lyttet. Samtidig har der været en vis volumensyge, som i høj grad er blevet understøttet af den måde, institutionerne får penge på: Én ekstra studerende, der består eksamen, giver ekstra penge i kassen. To ekstra – endnu flere penge. Og så videre.

TIVOLISERING

Der har gennem en årrække været en tendens til, at nye uddannelser – med navne, der i hvert fald var noget andet end de gamle – blev skabt.

Den udvikling er nogle gange blevet kaldt en tivolisering. Hvilket vil sige, at hvis én sætter en bod op, så sætter en anden sin op lige ved siden af og finder på et sjovere navn i et forsøg på at tiltrække ekstra studerende, penge og prestige. Set fra samfundets side bidrager en sådan udvikling alene til at skabe forvirring. Lærer man noget det ene sted, som man ikke gør det andet? Eller er det grundlæggende den samme uddannelse i forskellige indpakninger?

Kvalitetsudvalget foreslår, at institutionerne gennemfører en grundig oprydning. Grunduddannelserne på alle tre typer institutioner skal være brede. Det skal være en betingelse for næste akkreditering, at der er ryddet op.

Der skal naturligvis fortsat være mulighed for at oprette nye uddannelser, når de faglige forudsætninger er til stede, og beskæftigelsesmulighederne er godt underbygget. Kvalitetsudvalget foreslår imidlertid, at Det Rådgivende Udvalg for Videregående Uddannelser skal have en stram praksis i forhold til at godkende oprettelsen af nye uddannelsesudbud. I stillingtagen til, om behovet er der, skal nært beslægtede uddannelser ses samlet. På områder uden stærk vækst i beskæftigelsesmulighederne bør nye uddannelser kun oprettes, hvis der på overbevisende vis kan argumenteres for, at de er bedre end noget allerede eksisterende, som så kan lukkes.

GEOGRAFISK FORDELING

Man skal ikke have boet eller bevæget sig rundt i en provinsby længe, før man finder ud af, hvor ekstremt vigtige uddannelsesinstitutioner (eller mangel på samme) er for lokalsamfundet. Uden uddannelser – ingen ungdom. Uden ungdom – ingen fremtid. Overalt vil der, fuldt forståeligt, være stærke kræfter, som kæmper for at tiltrække eller bevare uddannelsesinstitutioner.

Der er altså mange grunde til, at antallet af uddannelser bare stiger og stiger. Men uddannelsesudbud kan blive for små. De kan blive så små, at både den lærerfaglige kompetence, fleksibiliteten og muligheden for at komme rundt i alle specialer bliver udvandet. Hvis man ser nærmere på de gennemførte kvalitetsvurderinger – akkrediteringer – af de videregående uddannelser, viser de da også, at det især er på de små udbud, at der ser ud til at være problemer med at sikre et solidt fagligt miljø og en undervisning baseret på den nyeste forskningsviden.

Kvalitetsudvalget foreslår en ny fortolkning af kravet om, at både erhvervsakademier og professionshøjskoler skal sikre regional dækning af uddannelser. Der er ikke noget galt i, at undervisning udbydes flere steder, men det skal sikres, at de tilhører større enheder, så alle studerende oplever at have samme kvalitet, valgmuligheder og specialiseringstilbud. På alle uddannelser

skal det være muligt for de særligt dygtige og motiverede at vælge fag, der kvalificerer til fortsat uddannelse. Det vil aldrig kunne ske på de små udbudssteder i den nuværende struktur. Det kan kun ske ved, at disse valgmuligheder udbydes et eller få steder i hver region.

DE SMÅ FAG

I et lille land som Danmark er der fag, som samfundet af forskellige grunde gerne vil bevare, til trods for at de ikke kan være særligt store. Det gælder fx for eskimologi, oldtidskundskab og en lang række sprogfag.

Men når små fag udbydes, bør det som et mindstemål sikres, at de kun udbydes ét sted i landet. Man bør modvirke den tendens, der kan være til, at alle uddannelsessteder ønsker så mange fag som muligt med i deres palet af udbud.

Kvalitetsudvalget foreslår, at at rektorkollegierne laver en fordeling af de små fag. Generelt bør udbud med optag under 30 studerende nedlægges eller sammenlægges med andre udbud. Reglen bør være, at et fag, hvis optag på landsplan er på under 60 studerende årligt, kun bør udbydes ét sted.

5

6

STØRRE OVERSKUELIGHED FOR DE UNGE

Unge, der vil tage en videregående uddannelse, har umiddelbart to opgaver.

Den ene er, i sagens natur, at kvalificere sig til at komme i betragtning – med en ungdomsuddannelse og et vist karaktergennemsnit. Den anden opgave glemmes nemt. Men den kan være en lige så stor – om ikke større – udfordring. De unge skal finde ud af, hvad de vil læse. Hvad vil du være – hvad er dit drømmestudium?

Som tidligere nævnt har en ung, der gerne vil have en videregående uddannelse, 859 udbud at vælge imellem. Det kunne måske ligne et slaraffenland af valgmuligheder, men kan fremstå som et totalt uoverskueligt landskab.

Går man på pizzeria, er det nemt at beslutte sig, hvis der er otte klart genkendelige pizzaer – den uden noget, den med pølse, den med skinke, den med okse, den med de fire oste, den med tun og rejer, den med salat eller den helt stærke. Og skulle der være 85, så går det nok også for de fleste. Men et menukort med 859 pizzaer? Det ville forekomme decideret fjollet.

Ikke desto mindre er det netop menukortet, de unge i dag bliver præsenteret for efter gymnasiet. Blandt alle disse muligheder skal de træffe et valg, der får betydning for, hvad der kommer til at ske i resten af deres liv.

Undersøgelser viser, at danske unge i høj grad vælger uddannelse efter, hvad der umiddelbart interesserer dem. Det viser sig, hvis man holder deres svar op mod svar fra jævnaldrende unge fra lande, vi normalt sammenligner os med. Faktorer, som betyder mere i udlandet, fx løn og beskæftigelsesudsigter, spiller en mindre rolle for danske unge.

En af flere forklaringer kunne være, at det i dag er umuligt for en ung at skabe sig overblik. Hvad gør man, når man står med 859 muligheder? Måske surfer man lidt rundt på hjemmesider fra lokale uddannelsesinstitutioner. Eller kigger lidt i andre byer.

Muligvis rammer man på det tidspunkt UddannelsesGuiden.dk, der har samlet informationer om alle videregående uddannelser et sted.

Hvor velment denne uddannelsesguide end er, så finder Kvalitetsudvalget, at den langt fra er den hjælp til unge, som den burde være.

Lad os et øjeblik forsøge at sætte os i et ungt menneskes sted. Vi kunne kalde hende Rikke. Hun er, i lighed med mange jævnaldrende, netop begyndt at smage på voksenlivet og er interesseret i mange ting. Yndlingsfag i gymnasiet er fysik og matematik. I fritiden læser hun bl.a. om design, og hun har gennem mange år lavet smykker. Solgt til veninder og fået en lille produktion i gang. Hun er som de fleste andre en særdeles habil bruger af både pc, tablet og smartphone, og hun har en vis interesse for computere.

Så hvad skal hun læse? Matematik? Fysik? IT? Design? Det kunne være, at man kunne skabe et firma med smykkerne – så måske business?

Hun prøver UddannelsesGuiden og taster *matematik, indretning, design, it, business* og klikker på *søg*.

Det giver *ingen resultater*, men en opfordring til at afgrænse søgningen.

Det gør hun så. Denne gang nøjes hun med *design*. Og ja, den giver resultat. Faktisk hele 1.774 resultater. Hun opdager, at hun kan afgrænse søgningen til *videregående uddannelser* og får nu 378 hits. Et par ekstra tasttryk fremme – og bingo! 169 hits.

Hvad vil du helst? Skal det være *Design og business, Arkitektur og design, Digitale medier og design, Bæredygtigt design, Designkultur, Designkultur og økonomi, Digital design, Rumlige design og samfund, Urbant design, Industrielt design* eller måske en af de 159 andre uddannelser, hvor design indgår i beskrivelsen?

7

KVALITETSUDVALGETS MEDLEMMER

JØRGEN SØNDERGAARD
(formand)

Forskerleder, SFI – Det
nationale forskningscenter
for velfærd

BIRGITTE NAUNTOFTE

Direktør, Novo Nordisk Fonden

IVAR ANDERS BLEIKLIE

Professor, Universitet i Bergen

JAKOB ROLAND MUNCH

Professor, Københavns
Universitet

METTE VESTERGAARD

Administrerende direktør,
Mannaz A/S

NIKOLAJ LUBANSKI.

Talentedirektør, Copenhagen
Capacity

NINA SMITH

Professor, Aarhus Universitet

Datakilder, dokumentation mv. for tal og
beregninger benyttet i denne publikation:
www.ufm.dk/kvalitetsudvalget

På samme adresse findes udvalgets
kommissorium.

ANBEFALINGER

ANBEFALINGER OM EN NY UDDANNELSESSTRUKTUR

- De akademiske bacheloruddannelser gøres 4-årige med indbyggede muligheder for i slutningen af studiet at fokusere enten på fagets praktiske anvendelsesmuligheder eller fagets mere forskningsorienterede teoretiske og metodiske aspekter.
- Retskravet på at fortsætte direkte fra bachelorgrad til kandidatstudier ophæves, og i stedet indføres to sæt af kriterier for optagelse på en kandidatuddannelse:
  - Karakter på bacheloruddannelsen – evt. kombineret med optagelsessamtale. Primært møntet på de studerende, der ønsker at gå direkte på en teoretisk og forskningsorienteret kandidatuddannelse og/eller ph.d.-uddannelse.
  - Relevant bachelorgrad og erhvervs-erfaring eller -tilknytning. Primært møntet på de studerende, der ønsker en mere praksis- og anvendelsesorienteret kandidatuddannelse i tæt sammenspil med arbejdsmarkedet.
- Et mindre antal universitetsuddannelser – primært autorisationsuddannelser – udelades fra den nye uddannelsesstruktur.
- En mindre andel af professionsbachelorerne skal kunne kvalificere sig til optag på en 2-årig kandidatuddannelse på universiteterne.
- Der sker en begrænsning af dimittender fra erhvervsakademiuddannelsernes direkte adgang til overbygningsuddannelse til professionsbachelor (top-up-uddannelser). Der indføres på tilsvarende vis to sæt af kriterier for optagelse på en top-up-uddannelse:
  - Karakter på erhvervsakademi-uddannelsen – evt. kombineret med optagelsessamtale.
  - Relevant erhvervsakademiuddannelse og erhvervs-erfaring eller -tilknytning.

- Det bliver uddannelsesinstitutionernes ansvar at tilrettelægge den studerendes uddannelsesforløb, så institutionerne lever op til de politiske målsætninger om at nedbringe den gennemsnitlige studietid. Studiefremdriftsreformens virkemidler kan anvendes til at understøtte dette, men det skal være op til den enkelte institution at træffe konkret beslutning herom.

ANBEFALINGER OM DIMENSIONERING

- En central dimensionering på udvalgte uddannelser eller uddannelsesgrupper med betydelig risiko for overproduktion besluttet hvert tredje år og gælder for tre år.
- Der fastsættes adgangsbegrænsninger på den direkte adgang fra bachelor-uddannelser til kandidatuddannelser. Udvalget anbefaler, at omkring en tredjedel af bachelorerne i gennemsnit kan fortsætte direkte på kandidatuddannelsen, men med variation fra uddannelse til uddannelse.
- Der fastsættes adgangsbegrænsninger på den direkte adgang fra erhvervsakademiuddannelser til professionsbachelor svarende til, at omkring en tredjedel af dimittenderne fra erhvervsakademiuddannelserne kan fortsætte direkte i top-up uddannelserne.
- Det rådgivende udvalg for vurdering af udbud af videregående uddannelse (RUVU) får til opgave at rådgive ministeren om, inden for hvilke uddannelser der skal fastsættes et loft over antallet af pladser og fordelingen af disse på institutioner.
- RUVU får til opgave at tilvejebringe et analyseapparat, som skal ligge til grund for udvalgets indstillinger om dimensionering af uddannelser. Analyserne skal være offentligt tilgængelige.
- RUVU skal høre institutionerne, inden den endelige rådgivning af ministeren foretages.

ANBEFALINGER OM FÆRRE OG STØRRE UDBUD

- Der fastsættes en minimumsgrænse for udbud af bachelor-, professionsbachelor-, og erhvervsakademiuddannelse på 30 studerende i årligt optag.
- Uddannelser med et lavt studenteroptag på landsplan skal kunne udbydes ét sted i landet. Uddannelser med samlet årligt optag på under 60 på landplan skal samles ét sted.
- Institutioner, der udbyder samme uddannelser på flere geografiske lokaliteter, bør kun have én samlet uddannelse, men en større eller mindre del af undervisningen kan foregå på forskellige geografiske lokaliteter eller ved netbaseret undervisning.
- Der fastsættes en periode, inden for hvilken institutionerne selv reducerer i mængden af små uddannelsesudbud, og institutionsakkrediteringen følger op på, om denne oprydning har fundet sted.
- En større andel af uddannelsesudgifterne finansieres ved faste årlige bevillinger til institutionerne, og taxameteret finansierer kun de egentlige marginale omkostninger forbundet med ændringer i studentertallet.

ANBEFALINGER OM ØGET GENNEMSIGTIGHED

- Et centralt udviklet og vedligeholdt elektronisk informationssystem med systematiske og sammenlignelige kvalitative og kvantitative data, som opdateres løbende.
- Systemet skal omfatte data om uddannelsernes kvalitet, arbejdsmarkedsudsigter samt anmeldelser/evalueringer fra nuværende og tidligere studerende.

